



Még a szervezőket és az előadót is meglepte, mennyien érdeklődtek hétfő délután a börtönpszichológus tapasztalatai iránt. A magyar tudomány napja alkalmából szervezett **PSZIN KRON 2**

előadássorozat első felvonásában

Moldován Erika

börtönpszichológussal

Dósa Zoltán

, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem docense beszélgetett.

Becsöngetett a rácsos kapun

A törékeny, kedves mosolyú Erika kolozsvári egyetemi évei végén döntött úgy, **a fiatalkorúak bűnözéséről írja szakdolgozatát**

. Átvonatozott Szamosújvárra, és becsöngetett a börtön kapuján. Ennek 18 éve. Már akkor felfigyelt arra, hogy az elítélt fiataloknak hátrányos helyzetük miatt szakemberre, segítségre és sok szeretetre van szükségük.



„Erre áldoztam a fiatalságom” – mondta a Művelődési Ház koncerttermében zajlott beszélgetésen.

Akkoriban még nem volt divat a pszichológusoknak a börtönbe járni, a sikeres egyetemi szakvizsgát követően mégis az előzőleg bevált módszerhez folyamodott. **Becsengetett a vásárhelyi börtön kapuján**

, és szerencséje volt, épp akkor üresedett meg egy főnevelői állás. Abban az időben még nem voltak Romániában börtönpszichológusok, így büszke rá, hogy

az országban elsőként lett börtönpszichológus

, mellé ezredesi fokozatot is szerzett.

A bűnözőknek is van fényük

Ellenállással, erőszakkal semmit nem lehet elérni – válaszolta **Dósa Zoltán** kérdésére, hogy nőként, pszichológusként hogyan sikerül érvényesítenie akaratát a szigorú közegben. A kiegyensúlyozott, nyugodt, határozott hangnem az, amellyel érvényesülni lehet – mondja Moldován.

Majd **Philip Zimbardo**, amerikai pszichológus 1971-ben végzett híres börtönkísérletére utal a kérdező, amikor felveti, ennyi negatívum után tud-e még hinni az emberi jóságban. A [stanfordi börtönkísérletet](#)

hat nap után a börtönőr szerepet kapott, egyébként teljesen átlagos, kísérleti alanyok kegyetlenkedései miatt le kellett állítani.



– Hiszek az emberi jószágban, talán nem is tudnék dolgozni, ha nem így lenne. Ha felosztanánk a teremben jelen lévőket, talán ugyanúgy megismétlődne a 40 évvel ezelőtti helyzet. Az emberi léleknek vannak fény és árnyoldalai, és **az ember igazi értéke a nehéz helyzetekben mutatkozik meg**. Kiegyensúlyozott, békés társadalomban nagyon könnyű jónak lenni – figyelmeztetett a börtönpszichológus.

A bűnözés, az erőszakos cselekedetek testközelibbé válását tematizálták. Moldován Erika nem néz tévét, hogy a rácsokon kívül is ne kelljen lépten-nyomon szembesülnie a világ árnyoldalával. A média felelősségét emlegetik, meg hogy sajnós az embereket egyre inkább az érdekli, ki kit ölt meg.

A börtönök nem a zsiráfoknak épültek, hanem az embereknek – mondja Dósa, és Moldován a bűncselekmények banalitássá válását példázza azzal, hogy a kommunizmusban, amikor valakit emberölésért elítéltek, akkora szenzáció volt, hogy feldolgozták a pártgyűléseken.

„Most naponta 5-6-an jönnek be emberölésért” – jelenti a statisztikát a szakember. Hozzáteszi, különbséget kell tenni aközött, hogy bűnöző, avagy börtönviselt valaki, mert **nem mindenki bűnöző, aki börtönben van**

. Létezik bűnöző alkat, és olyan, aki az is marad. Minden elítéltnak büntudata van. Anélkül nincs megtisztulás.

Patkánykirályság

Valóban létezik a börtönlakók közti hierarchia, nemcsak könyvekben, filmekben van – erősíti meg Dósa felvetését a börtönpszichológus. Érdekes belső világ ez, szubkultúra, ahol az emberek élik az életüket, nonformális csoportokba tömörülnek, azokban szerepet vállalnak, van a főnök, az alfahím, akinek a többiek behódolnak.

James Clavell *A patkánykirály* c. regényének főszereplőjét abszolút felismertem egy, a Zsil völgyéből érkezett elítéltnél. Szóval léteznek helytől és időtől független egyetemes emberi karakterek – hoz fel példát Moldován.

Az erőszak neme

Nem sikerül legyőznie a nők elleni nemi erőszakot elkövetettekkel szembeni ellenérzését a pszichológusnak. Nem is dolgozik ezzel a kategóriával, kivéve, ha a pszichológiai értékelésüket kell elkészítenie, amely alapján a büntetés fokát megállapítják. Ilyenkor nem fogja vissza magát.



„Előfordul, és elborzaszt, hogy **időnként mennyire szubjektív az esetükben a megítélésem**, de ettől nem tartom veszélyesnek” – vallja be. Míg a felnőtt erőszaktevőkkel szemben nem tud elvonatkoztatni tettüktől, a gyerekekhez másképp viszonyul.

„Most dolgoztam egy 16 éves elítélttel, aki nemi erőszakot követett el egy hároméves gyereken. **Tanulmányozom magam**, hogy miért nincs ellenérzésem vele szemben. Talán, mert annyira tudatlan és primitív szinten tette, hogy valójában az ő fejében az nem is volt nemi erőszak.

A büntetés haszna

Pszichológiai kísérletek tucatjai bizonyították be, hogy a büntetés nem a leghatékonyabb személyiségformáló módszer – veti fel Dósa. Erika szerint ahhoz, hogy legyen ideje elgondolkodni azon, mit tett, és leálljon, szüksége van a bűncselekményt elkövetett fiatalnak egy megrázó fékre.

Azokra az emberekre, akik nem ébrednek rá erre, nincs büntudatuk, negatívan hat a börtön környezete. **A börtön csak akkor fog felemelni és megtisztítani, ha felismered, hogy hibáztál** – mondja a börtönpszichológus.

A „megtérésben” az emberi, környezeti tényezők közül Moldován a család megtartó erejét emelte ki.

„Akinak nincs **legalább egy szerető szülője, akihez visszatérhet**, annak nagyon nehéz, és az nem igazán fog megváltozni. Ezen kívül, ami fontos, a hit” – mondta, és azt is megtudtuk róla, hogy nem fél az elítéltektől, csak a paranoid skizofrének esetében hagyja nyitva az irodája ajtaját. Meg hogy igyekszik nem hazavinni munka után a rácsok mögött történt „döbbenetes találkozásokat”, de van, amikor nem sikerül, és otthon is foglalkoztatja egy-egy elítélt esete, „akiről úgy érzem, az élet nagyon keményen bánt velük”. Ilyenkor betegszabadságot vesz ki.

Csongor és a bocsánatkérés

A 18 évhez képest kevés a szép történet, de van. Csongor egyike volt első klienseinek, úgy tudta, mindenki róla, hogy Ausztriában egy bűncselekmény elkövetése közben lelőtték. Amikor megjelent nála, meglepődött.

A fiatalember őszintén beszélt a lopásairól, csalásairól, majd elmondta, hogy meg akar változni, családjá lett, és **azért jött el hozzá, hogy bocsánatot kérjen, amiért tíz éve egy kérdésére csúnyán válaszolt**.

A pszichológus hangja elcsuklik, szemébe könnyek gyűlnek, amikor meséli, hogy egy olyan ember, aki mindenkivel csak rosszat tett, tíz év után is emlékszik arra, hogy megsértette, és visszatér bocsánatot kérni. Sokkal több a kinti, nem fogvatartott kliensével kapcsolatos sikerélmény. Az ő önbizalmukat három-négy hónap alatt fel lehet annyira turbózni, hogy el lehessen engedni, a bentieket „viszem, és ahogy elengedem őket, elesnek” – mondja.

Nehéz úgy dolgoznia – vallja –, hogy a kliensek gyakran akaratán kívül egyből a „mélybe viszik”.

Szülőkhöz szól

A fiatalkorú elítéltek 80 százaléka szociális eset, nem bűnöző alkatok, hanem egyszerűen így alakult az életük. Mert ilyen családból származnak, vagy mert a szüleik külföldre mentek dolgozni.

Nagyon sok olyan fogvatartott van a marosvásárhelyi börtönben, akiknek a szülei jó esetben a nagyszülőkre, szomszédokra bízta a gyereket, és azt hiszik, hogy az anyagi ellátással megoldották a gyereknevelést. A ruházat, étkeztetés, iskoláztatás biztosítása nem elég. **Minden alkalmat megragadok, hogy elmondjam a szülőknek, ne menjenek el külföldre dolgozni** – jelenti ki Moldován Erika, és ismét könnyek jelennek meg a szemében.

A tapasztalat módszere

A csoportfoglalkozás, esetleg annak az egyéni terápiával való ötvözése az, ami hatékony a fiatakorúakkal való foglalkozásban. A kognitív viselkedésterápia a börtönökben az ott élők alacsony intelligenciája miatt nem elég hatásos – mondja. Néhány éve összeállított egy intelligensebb fiatalokból álló csoportot, amúgy **az elítéltek zöme oligofrén**, azaz öröklés vagy sérülés miatt gyengeelméjű – jelenti ki.

Az egyéni terápiában azért nem hisz, mert szerinte **kevés az esélye, hogy egy embert pszichológus változtasson meg**, sokkal több környezeti tényezőre van ehhez szükség. A romániai börtönök sokat fejlődtek az utóbbi években, jóval korszerűbb a büntetés végrehajtáshoz való hozzáállás, mint mondjuk Magyarországon.

A csoport résztvevői rengeteget tanultak önmagukról, önismeret szempontjából hatalmasat fejlődtek – mondja. Kitöltetett velük egy kérdőívet, amelynek témája: *Az én üzenetem a szabad fiatalokhoz*. Elhatározta, ha bármikor lehetősége lesz ebből idézni fiataloknak, megteszi.

Intelligens állatok

Így ismerkedünk meg annak a fiatalembernek a börtönnel kapcsolatos élményeivel, aki előzőleg fejszével vágott fejbe valakit, és Moldován Erika szerint a tudathasadásos állapot tipikus esete: „láttam a szemében, hogyan vált át a személyisége a nagyon jóról a nagyon sötét, árnyékos oldalára”. Az ő üzenetéből idéz néhány mondatot:

Hogyan élek a börtönben, mit csinálok, mivel töltöm az időmet, mire gondolok gyakran, melyek a gyakori érzéseim?

Hogy hogy lehet válaszolni erre a kérdésre? Hogy élek én a börtönben? Hát csak egyszóval: túlélem. És itt ez a legfontosabb. Minden, amit a kinti világban, a társadalomban tudsz, itt megszűnik. Mert itt az ember emberi mivoltja is megszűnik. Itt csak intelligensebb állatok kergetik a szappanbuborékokat.

Mivel is töltöm az időmet? Hát az van, hogy falat építek magam és a többi személy közé. Mert még ott a fal mögött legyen egy hely, ahol meghúzódhatok. Az idő többségében gondolkodom és olvasok. Van egy pár barátom, akikkel még beszélgetek, de nagyon sokat nem, mert érzem, hogy majdnem egyedül vagyok. De időm van erősíteni magam pszichikailag a különböző befolyások ellen. A börtön csak akkor tör meg, ha sose voltál szabad.

Mit jelent a bíróság, a törvényszék és milyen kérdéseim vannak ezzel kapcsolatosan?

Egy lószar, aminek semmi értéke sem maradt. Egy beteg rendszer könyörtelen, korrupt eszköze. És ha az ajtón belépek, jön, hogy hányjak.

Milyen érzés, amikor a családtagjaid meglátogatnak?

Szégyellem magam, mert nem tudnak elfogadni olyannak, amilyen vagyok.

Milyen érzés, amikor a barátaid meglátogatnak?

Minden barátom hátat fordított nekem.

Ha visszaforgathatnád az időt, akkor mit változtatnál meg magadban?

Soha nem hazudnék, és mindenkinek a való arcomat mutatnám.

Negatív érzésed a börtönnel kapcsolatosan?

Hát sok negatív érzést kelt a börtön, de legjobban a gyűlöletet növeszti bennem.

Pozitív érzésed a börtönnel kapcsolatban?

Hát ilyen nincs, legfeljebb a pihenésért vagyok egy kicsit hálás.

Utoljára azt akarom mondani neked, szabad fiatal, hogy:

Légy az, aki vagy. Mutasd meg önmagad. Tudjad, és lásd, amit elrejtenek előled, és ha az álom hajt, semmi sem lesz belőled, de a legnagyobb bűn, ha önmagadnak hazudsz, és hiába vagy szabad, ha a lelked fogoly.

Az erős szavak után a közönségkérdések következtek. Arra voltak kíváncsiak az udvarhelyiek, hogy mivel kezdi a beszélgetéseket, használnak-e alternatív módszereket a romániai börtönökben, mennyire zárt a börtön, és mennyire pontos a vádlottak, elítéltek pszichológiai diagnózisa.

Megtudjuk, első alkalommal arra figyel, hogy **az első börtönsokk mennyire tereli az öngyilkosság fele az elítélt gondolatait**, létezik egy nevelőkből, pszichológusokból és más személyzetből álló közösség, amely az elítéltek neveléséért együttesen felelős, hogy odafordulással, emberi módon bánjanak a fiatalokkal.



~~Üzenet a börtönből~~